

"Novi list" Lukežić opisuje ovostoljetne prijelomne trenutke za Rijeku, komentirajući Supila Krležom, a Rijeku Krležinim *Zastavama* i njegovim pogledima na Fijumu.

Mnoštvo povijesnih ličnosti prošlo je Rijekom kao i *Fijumanskim pričama*. Ostao je Grad. Grad sa svojim talijanstvom, hrvatstvom, fijumanstvom, mađarstvom, a "stvari su, međutim, mnogo slojevitije: osnovno pitanje nije pitanje političko već pitanje o subjektivitetu riječkog *urbasa* kao povijesnog organizma, organizma koji tvore jezici i kulture u doticaju - politika je samo refleks unutrašnjih proturječja, odraz specifične duhovne konstelacije ovoga grada čije je glavno obilježje kulturna heterogenost." (str. 187)

Svako poglavlje Lukežićevih *Fijumanskih priča* može biti poticajnim za višeslojna istraživanja riječke povijesti, pa čak i zasebne knjige i nove riječke priče.

Ines Srdoč-Konestra

Milan Nosić

JOSIP ZAVRŠNIK

MFI, Biblioteka filoloških radova 1, Rijeka 1991.

Hrvatskih je filologa uvijek (bilo) premalo da bi obavili najvažnije zadaće. I ne samo to. Pomanjkanje sustavnoga djelovanja donosi još jednu nesreću: kadšto se zaborave dostignuti rezultati i počinje se iznova. Tuđinska vlast i naša nemarnost uvjetovale su da je mnogo važnih djela ostalo u rukopisu pa nisu odigrala onu ulogu koju bi odigrala da su pravodobno objavljena. Sjetimo se samo Kašićeva prijevoda Biblije! Sve to čovjeku pada na pamet dok čita knjigu Milana Nosića, riječkog sveučilišnog nastavnika, o Josipu Završniku. Sigurno je nemali broj i upućenijih

ljudi ostao iznenađen Nosićevom tvrdnjom da je Završnik jedini istinski velikan iz 30-ih godina XIX. stoljeća, da se tek otkrićem njegova djela potvrđuje teza da svako razdoblje naše filologije ima svoga vrhovnika. A što prosječan hrvatski filolog zna o Završniku? Malo, ili ništa! Nosićeva nas knjiga upoznaje s Riječaninom, Slovencem podrijetlom, zagrebačkim studentom koji sudjeluje u poznatom spaljivanju mađarske zastave, filologom koga je vojna služba vodila po različitim, međusobno vrlo udaljenim mjestima europskoga kontinenta i koji je svoj život završio u selu Bassanello (kraj Padove) 1843. godine (u 74. godini života). Vojni sudac i konjički kapetan izvrsno je znao šest jezika (hrvatski, slovenski, latinski, grčki, talijanski i njemački) i vrlo solidno još 4-5 (francuski, češki, slovački, poljski i, možda, mađarski). Zna se za 3667 stranica njegovih tekstova! Knjige i rukopisi nalaze se danas u Rijeci, Zagrebu, Berlinu, Krakovu i još tko zna gdje! Riječ je ne samo o poliglodu, nego i o eruditu iznimna obrazovanja te filologu koji zna sustavno razmišljati i nuditi prava rješenja. On je pravi Gajev preteča, a otkrio ga je suvremenim hrvatskim filozofima krakovski slavist Waćfaw Twardzik 1985. godine. Pronašao je sedam Završnikovih rukopisa na hrvatskom jeziku koji se čuvaju u Jagiellonskoj biblioteci u Krakovu. Oni su od 1844. bili vlasništvo Pruske kraljevske knjižnice u Berlinu, poslije Njemačke državne knjižnice. Za Drugog svjetskog rata čuvali su se na raznim mjestima, najposlije u samostanu Grüssau (Krzeszow). Sovjetske su jedinice preuzele vlast u tom području pa su rukopisi završili u Krakovu. Sve što sam dosad napisao saznajerno iz Nosićeve knjige koja ima samo 55 stranica u koje ulaze i prilozi *Od iliričnoga pravopisanja, Pridgovorje* (uvodni dio rukopisa *Iskustvo uvvedenja u pravogovorenje, pravoštenje i pravopisanje*), *Pjesma na čestito-povratjenje slavnoga vojanstva ogulinske krajine iz vojničke i Relazione di morte*. Nosić ne voli opšir-

nost, on sažeto informira o bitnim događajima iz Završnikova života i o glavnim značajkama njegova djela: nije preskočio ni latinski pisane tekstove. Moglo bi se reći da smo dobili odličan "uvod u Završnika". Sve ono što nam Nosić posređuje upućuje na zaključak da je riječ o iznimnoj osobi naše kulturne prošlosti. Na tome zaključku ne bismo smjeli ostatati. Očito je da Završnikovo djelo upravo vapi za otkrivanjem. I ne bismo time samo otkrivali dio naše filološke tradicije, nego bismo očito otkrili puno novoga o problemima koji su mučili naše očeve i bolje bismo razumjeli putove hrvatskoga književnog jezika.

Autor ovih redaka daleko je od pomisli da je pozvan savjetovati, ali ipak riječki bi filolozi (uz veću ili manju pomoć kroatista i klasičnih filologa iz drugih sredina) trebali razmisliti o projektu kojim bi se rasvijetlilo puno toga važnoga za ukupnu hrvatsku kulturnu prošlost, a napose za udio Riječana u njoj. Bilo bi krivo misliti da se Završnikove zasluge svode samo na rješenja nekoliko grafijskih problema; zanimalo ga je mnogo toga, pa i izvan filologije. Nosićeva je knjiga već tri godine među nama. Ona je odličan poticaj, gotovo nacrt za jedno veliko obećavajuće istraživanje. Ta će knjiga i dalje ostati nezaoobilaznom za one koji žele o Završniku znati temeljno; bit će odskočnom daskom za one čija je znatiželja veća i svijest o potrebi ugrađivanja vrednota iz prošlosti u naš kulturni trenutak jača.

Stjepan Damjanović

Marija Turk:

FONOLOGIJA HRVATSKOGA JEZIKA (RASPODJELA FONEMA)

Izdavački centar Rijek, Rijeka / Varaždin 1992.

Svi su oni koji su jezične jedinice (da bi proučili njihovo ponašanje) pokušali promatrati izolirano, neovisno jedne o drugima, ubrzo uletjeli u "sljepu ulicu", pa tako i oni koji su tako pokušali promatrati ponašanje fonema. To naime što su fonemi jedinice ustrojstva izraza kojima nisu pridružene odgovarajuće jedinice ustrojstva sadržaja ne znači da ih u promatranju njihova ponašanja treba izolirati od jedinica u kojih je ustrojstvu izraza pridruženo odgovarajuće ustrojstvo sadržaja. Takav je postupak (izoliranje jednih jedinica od drugih) doveo, između ostaloga, i do pogrešne identifikacije jedinica, npr. do pogrešne identifikacije fonema kad su u sastavu morfema. Koliko je takav postupak pogrešan, zorno mogu pokazati rezultati naše, posebno normativne, gramatike dobiveni "fonologizacijom" morfologije. Koliko je takav postupak pogrešan, mogu pokazati i mnoge naše (nesuvisle) pravopisne "dosjetke" (oko kojih su se lomila koplja i oko kojih se još uvijek lome koplja).

Da ne bi upala u klopke u koje su upali neki znanstvenici prije nje (pristupivši fonemu kao izoliranoj jedinici), Marija je Turk fonemskodistribucijskim pojavama pristupila kao fonemskodistribucijskim pojavama uvjetovanim fonološkim, kao fonemskodistribucijskim pojavama uvjetovanim morfonološkim (ustvari morfološkim) i kao fonemskodistribucijskim pojavama uvjetovanim leksičkim zakonitostima. To znači da je pojave o kojima je riječ usko povezivala s odnosima fonem : slog, fonem : morfem i fonem : glosem ("riječ"). Da je put kojim je krenula, u istraživanje fonemskih sljedova po-